

AKTUALUSIS ADOMAS MICKEVIČIUS

Nors poezija be romantinio jausmo sunkiai įsivaizduojama, vis dėlto romantizmas, toksai, koks jis buvo, mums yra svetimokas. Ypač – kai kurie jo bruožai. Pavyzdžiui, utopiškumas.

Didieji Europos romantikai buvo sykiu ir vizionieriai, regėtojai, patys save laikė vos ne pusdieviais, mediumais, pateptaisiais. Ir jie patys, ir jų idėjos šiandien keistokos. Jau tada ne vienas iš jų dingojosi kaip žmonės „ne iš šio pasaulio“. Pavyzdžiui, Adomas Mickevičius ne vien tik aplinkiniams, bet net jį mylėjusioms moterims atrodė provincialus, nepraktiškas (ypač kai tos moterys sulaukė vyresnio amžiaus).

Žodį romantiškumas galima pakeisti pakylėtumu, tam tikru retoriniu patosu, įkvėptumu, svajiškumu, polinkiu į fantazijas, vizijas bei regėjimus, pranašystes ir šamanizmą.

Jeigu yra pranašystės, tai turi būti kas ir kur jas įgyvendina. Romantikai dažniausiai savo vizijas suprojektuodavo į save ir savo tautą. Taip sustiprėjo nelemtas mesianiškumas.

Nors Adomas Mickevičius gimė ir gyveno Lietuvoje, istoriškai teisingiau – Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje, lietuvių tautą gražiausiu pavidalu jis matė praeityje, o lenkų tautai ateityje žadėjo ypatingą vaidmenį. Ypač – sukrikščioninant „demonišką“ ir „laukinę“ Rusiją. Lietuviams, tiesa, čia buvo skirtas irgi ypatingas uždavinys, neva „lietuviai turį raktą į slavų sielą“. Daugiau čia, regis, nėra kur plėstis. Realybė itin pikta pasityčiojo iš šitos utopijos. Ir dar daugiau: orvelišką socializmo patirtį turintys, karus ir pokarius perėję žmonės (nepriminsime archipelagų gulagų...) nūnai mato atvirkštinę utopijų pusę. Utopijos, pradedant Campanella (Kampanela) ar T. More'u (Moru), – visi „Saulės miestai“ padarė daugiau žalos, nei atnešė naudos. Jeigu Vakarų Europos ir Amerikos tautos (ne visos) pasiekė pažangos, prasigyveno, tai jau tikrai ne poezijos „nuopelnai“, o išsilavinimo bei uolumo.

Taigi klausiamo (kaip kad buvo klausęs pats Adomas Mickevičius į savo amžiaus galą): ar išliks poezija, ar ji reikalinga pasauliui? Ar iš viso poezija dar turi ateitį? Tada, devynioliktojo viduryje, romantizmą stūmė realizmas, artėjo Balzaco (Balzako) laikai...

Didysis, monumentalusis Mickevičius išliko teatre (*Vėlinės*), tikėkim – persikels į kiną. Pasaulyje garsus A. Wajda (Vaida) pradeda poemos *Ponas Tadas* moderniąją ekranizaciją... Bet man čia svarbiau – „lūstelinis“, kristalinis poetas. Tai, kas yra vienoje jo eilėraščio eilutėje, mažyčiame fragmentelyje, miniatiūroje.

Verčiant Adomą Mickevičių į lietuvių kalbą, teisingiau, jau išvertus tai, kas man patiko (pavyzdžiui, *Krymo sonetai*, „Sapnuoju žiemą“, „Virš didžių, skaidrių vandenų“), akis užkliuvo už trumpučio eil. „Burnos, šaukiančios žmones...“:

Burnos, šaukiančios žmones, galop sušlykštėja.
Veidai, žavintys žmones, – žmonėms sušlykštėja.
Rankos, gelbstinčios žmones, – galvas kirsti ima.
Vardus, kurie buvo malonūs, apgaubs užmiršimas.
Viskas praeis. Po šauksmų ir triukšmo, žygių įvairovės
Paims viršų tylūs, tamsūs, maži žmonės.

Tai beveik dešimtmečio įvykių postsocialistinių šalių dvasinė patirtis! Ir ne vien dvasinė. Ir socialinė. Socialistinės buities ir ekonomikos, politikos reliktai pas mus keistai susipynė su pradinio kapitalizmo grimasomis. Pridurkime dar apokaliptines pranašystes, skirtas mūsų šimtmečio pabaigai, – ar čia nesama neskoningo grotesko, savotiško pasityčiojimo iš visų romantinių nuostatų?

Kur dėti Adomą Mickevičių? Klausiu to su visa neapsakoma simpatija jam.

Kas lieka dar, be fragmentų, nuotrupų, nuolaužų?

Be jokios abejonės – amžiaus aristokratinė elegancija, delikatumas, jausmų rafinuotumas...

Kas žmoguje paradoksaliai gyvuoja, tik labai jau giliai užkišta, nustumta į sielos užkampius. Provincija čia kaip „archajinis draustinis“ iškyla visu savo grožiu. Visa tai, kas labai asmeniška, intymu. Tokia pat „provinciali“ gali pasirodyti senovės Graikija, jos polis, jos dievai. Kartu ir Goethe (Gëtè), ir Hölderlinas (Helderlinas).

Mickevičius išlieka kaip žmoniškumo atsarga, byloja kaip potencialioji ateitis.

Šiaurės Atėnai, 1998, gruodžio 5 d., Nr. 44 (438), p. 2.